

LAPSEN NÄKÖKULMA OMAN KUNTOUTUKSENSA SUUNNITTELUSSA

Tarja Nieminen, VLK ry

Edellä esitettyyn alueellisen kuntoutuksen suunnitteluun kuuluu paitsi oman alueen tarpeiden ja resurssien selvittäminen sekä toiminnan suunnittelu ja tiedottaminen myös yhden tietyn lapsen tukitoimien suunnittelu. Lehtovaaran mukaan siinä ensimmäinen vaihe on **yhteisen näkemyksen luominen** lapsesta ja lapsen ympäristöstä. Lapsen yksilölliset ominaisuudet ovat mm. terveydentila, fysiologiset ja psykologiset toiminnot. Ympäristötekijöitä ovat fyysinen, sosiaalinen ja asenneympäristöt sekä palvelut. Lapsi toimijana on se, mikä näkyy lapsen toimiessa: kuinka lapsi liikkuu, lapsi leikkii, lapsi on kavereiden kanssa tai kuinka hän huolehtii itsestään. **Tukitoimien suunnittelu** on toinen vaihe, jossa selvitetään lapsen kanssa toimivat: luomuverkosto, ammatti-ihmiset tai vapaaehtoistoimijat. On tärkeää, että kaikki tietävät, ketkä lapsen kanssa toimivat ja miten, missä ja milloin. Yhteisessä keskustelussa luodaan yhteinen näkemys lapsen tavoitteista ja käytettävistä keinoista ym. tukitoimiin liittyvistä asioista. Lapselle tukitoimet ovat aina ihmissuhteita, eivät toimenpiteitä. Kolmannessa vaiheessa **kukin suunnittelee, kuinka hän omassa roolissaan voi tukea lapsen kehitystä.**

Lapsen yksilöllisen kuntoutuksen suunnittelussa lapsi on ”tähtenä” kaikkien toimenpiteiden, ihmisten ja ympäristöjen keskellä. Lapsen oma näkökulma kuitenkin harvoin näkyy näissä lapsen asioiden käsittelyyn kokoontuneissa työryhmissä tai lapsesta tehdyissä lausunnoissa tai muissa kirjallisissa raporteissa. Lapsen mukaan ottamisen ajatus voi herättää ammattilaisissa epärointiä, ja ajatus voi tuntua oudolta. Helposti voidaan ajatella, ettei lapsi osaa eikä saa päättää itseään koskevista asioista. Kyse ei kuitenkaan ole päättämisestä tai osaamisesta vaan lapsen oman näkökulman huomioimisesta häntä itseään koskevissa asioissa. Esi- ja perusopetukseen liittyvissä palaverissa lapsi on jo mukana vanhempiensa kanssa silloin, kun hänen asioistaan puhutaan ja tehdään suunnitelmia tulevaisuutta varten.

Lapsen osallistumisessa on kuusi eri tasoa, jotka auttavat ymmärtämään lapsen näkökulmaa:

1. Lasta kuunnellaan.
2. Lasta tuetaan mielipiteen ilmaisussa.
3. Lapsen näkemykset otetaan huomioon.
4. Lapsi otetaan mukaan päätöksentekoon.

5. Lapsen kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta.

(Shier, 2001.)

Lapsen näkemysten huomioon ottaminen on lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämä minimitaso. ”Kun aikuiset päättävät minun asioistani, heidän on kysyttävä minulta, mitä mieltä minä olen.” Tämä ohje on kirjattu lapsen oikeuksien sopimukseen yhtäläisenä oikeutena turvan, huolenpidon ja koulutuksen kanssa. Lapsen oikeutta esittää mielipiteensä tai tuoda näkökulmansa esille ei voida rajoittaa vain sillä perusteella, että hän on lapsi tai erityinen, vammainen tai tuen tarpeessa. Tämä ei tarkoita, että lapsen tulisi päättää tai ottaa vastuu omista asioistaan. Uudessa vammaispalvelulaissa on kohta, jonka mukaan palveluita hakevan tulee itse pystyä kertomaan, mihin palvelua tarvitsee. Tätä on sovellettu eri tavoin eri kunnissa, mutta nyt onneksi näyttää siltä, ettei pienen kehitysvammaisten kuitenkaan tarvitse itse kertoa tarpeitaan.

Lapsen osallistuminen oman kuntoutuksensa suunnitteluun parantaa päätöksenteon laatua. Aikuisten käsitys lapsesta saattaa muuttua, ja passiivisesta kohteesta tukee aktiivinen toimija. Osallistuminen vahvistaa lapsen käsitystä itsestään ja antaa mahdollisuuden harjoitella myös kansalaisen taitoja. Lapsen osallistuminen saattaa aikuiset vastuuseen omasta toiminnastaan. Kuntoutuksen onnistumisen ja päämäärän saavuttaminen edellyttävät hyvin suunniteltua kuntoutusta. Lapsen tukitoimien suunnittelun tulee lähteä juuri lapsen yksilöllisistä tarpeista ja lapsen omista lähtökohdista. Lapsen motivaatiota vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa lisää varmasti tunne, että on osa ympäristöä ja hänen näkökulmansa on tärkeä. Lapsella on luontainen tarve oppia ja kehittyä.

Lapsi on mukana erilaisissa lausunnoissa, muttei aina näy niissä lapsena itsenään. Lapsi on enemmänkin erilaisten kuvausten ja tulkintojen kohde, jonka persoonallisuus muuttuu helposti oireiden tai piirteiden kuvailuksi. Kuitenkaan lapsen oma tieto ei saisi olla vähempiarvoista kuin muu tieto. Tämä on helppo muuttaa esim. miettimällä kirjaamista aloittaen: ”Lapsi...”. Erilaiset äänet ja näkökulmat synnyttävät viisautta ja voivat luoda jotain uutta. Lapsen käyttämät sanat voivat siten olla jopa arvokkaampia tai viisaampia kuin aikuisten ammattisanasto.

Lapsen lähi-ihmisillä, ammattilaisilla ja muilla lapsen kanssa toimivilla on vastuu rakentaa sellaiset lapsen näkökulman huomioimisen puitteet, joissa lapsi tulee kuulluksi. Lapselle on aina selvitettävä, miksi hänen mielipiteitään kysytään tai näkökulmaansa halutaan selvittää. Lapsella on oikeus myös olla vastaamatta kysymyksiin. Sekin on osallista ja näkökulman esille tuomista.

Lapsen näkökulman kuulemiseen tai muuten esille tuomiseen ei ole ollut riittävästi sopivia keinoja tarjolla. Viime vuosina aihe on kuitenkin noussut vahvasti esille, ja on alettu koota tietoa siitä, miten lapsen näkökulma näkyy ja miten sen voi paremmin ottaa huomioon. Lasten kanssa toimivilla ammattilaisilla on taitoa ja kykyä jo nyt varmasti ottaa lapsen näkökulma huomioon ja kuulla lasta.